

της παρουσίας του Θεού, επίσης αναλύεται τό άπ. 72 του 'Ηρ. ώς και τά άπ. 34, 50, 91, 10, 51, 5, 32, 41, 108.

'Εν τῷ έβδόμῳ κεφαλαίῳ (=τὸ *Εἶναι* καὶ τὸ μὴ *Εἶναι*) ἀναλύονται τὰ ἀποσπάσματα 80, 49a 63' ἐκτίθεται εἷτα ἐν συνεχείᾳ ἡ γνωστὴ θέσις καὶ σχέσις τοῦ 'Ηρ. ὡς πρὸς τὸν Παρμενίδην καὶ ἀναλύονται ἔννοιαι, αἵτινες ὑπάρχουσιν ἐν τῷ τετάρτῳ ὡς καὶ ἐν τῷ ὀγδῶ ἀποσπάσματι τοῦ Παρμενίδου.

'Εν τῷ ὀγδῶ κεφαλαίῳ (=δ *Λόγος* καὶ ἡ *Σιωπὴ*) συνεχίζεται ἡ ἀνάλυσις τῶν άπ. τοῦ 'Ηρ. καὶ δὴ τῶν 112, 73, 75, 28, 93, 32, 48, 67 καὶ τέλος εὐρέως γίνεται λόγος, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ περὶ «Λόγου» καὶ «Γνώμης» ἀποσπάσματα αὐτοῦ.

'Εν τῷ ἐνάτῳ κεφαλαίῳ (=δ *Λόγος* καὶ ἡ *Σιωπὴ* συνέχεια) ἐξετάζεται πλὴν ἄλλων ἡ ἔννοια τοῦ «Λόγου», ὡς ἔχει παρὰ Παρμενίδην, τὰ περὶ Μύθου καὶ Λόγου, τὰ περὶ τῆς ἔννοιᾳς τοῦ «Εἶναι» παρὰ Παρμενίδην καὶ ἄλλα τινά.

'Εν τῷ δεκάτῳ καὶ τελευταίῳ κεφαλαίῳ (=ἡ *Γένεσις τῆς Ψυχῆς*) μέγα τμῆμα αὐτοῦ ἀφιερῶται εἰς τὰ περὶ τὸν Δημόκριτον· εἷτα ἐκτίθενται ἱκανῶς πῶς τὰ περὶ σωματοψυχικῆς διαρχίας, ὡς καὶ ἡ γνωστὴ ἔννοια τῆς Παλιγγενεσίας (*Palíngénésie*).

'Εν τῷ «*Συμπεράσματι*», πλὴν ἄλλων, προβάλλονται προβλήματα μονοθεϊσμοῦ, ὡς τὰ περὶ τῆς σημασίας τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ περὶ τῆς θρησκείας ἐν γένει τοῦ 'Ηρακλείτου.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω θέματα ἐξετέθησαν μετὰ τινος σαφηνείας καὶ περιεβλήθησαν μετὰ τῶν δυνατῶν πορισμάτων τῆς νεωτέρας ἐρεῦνης, πολλὰκις ὁμως ἐξηγήθησαν συμπεράσματα, πόρρω ἀπέχοντα τῆς 'Ηρακλειτείου Σκέψεως.

'Επειτα παρὰ τὰς σπανίας ἀρετάς τοῦ ἀνωτέρω ἔργου, ὁμολογουμένως τοῦτο καθίσταται δυσπρόσιτον καὶ βαρὺ ἐν πολλοῖς, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μελέτην αὐτοῦ, διότι ὁ λεξικογραφικὸς κυρίως χαρακτήρ τοῦ βιβλίου ἀφ' ἐνός καὶ ἡ παρεμβολὴ ποικίλων θεμάτων, ἀναφερομένων εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ φιλοσόφου ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς ἀντιλήψεις ἐνίων φιλοσόφων ἀφ' ἑτέρου, καθιστῶσι προβληματικὴν τὴν ἐξαγωγήν 'Ηρακλειτείων τινῶν συμπερασμάτων.

'Εν πάσῃ ὁμως περιπτώσει ἡ ἐργασία τῆς συγγραφῆς ἀποτελεῖ ἱκανὴν καὶ ἀξιόλογον ἐπιστημονικὴν συμβολὴν εἰς τὴν περὶ τὸν 'Ηράκλειτον ἔρευναν, ἅτε περιέχουσα σαφῆναιαν σκέψεως, μεθοδικότητα ὡς πρὸς τὴν ἔκθεσιν τῆς ὕλης, ἀλλὰ κυρίως, τὸ καὶ σπουδαιότερον, ἱκανὴν περὶ τὰς πηγὰς γνῶσιν.

A. N. ΖΟΥΜΠΟΣ

**

Μιχαὴλ Γ. Τσουκαλάς, *Ἀνέκδοτοι φιλολογικοὶ καὶ ἰδιωτικοὶ πάπυροι*, (φιλολογικὰ καὶ γλωσσικὰ ἐπιστάσεις), ἐναῖσιμος ἐπὶ διδασκτορῶν διατριβή. ἔκδ. Βιβλιοθήκης τῆς ἐν Ἀθήναις Φιλελευθερευτικῆς Ἑταιρείας ἀριθ. 17, Ἐν Ἀθήναις 1962, σχ. 80ν σελ. 103.

Διὰ τοῦ προκειμένου ἔργου ὁ κ. Μιχ. Τσουκαλάς φέρει εἰς τὴν δημοσιότητα τέσσαρας νέους φιλολογικοὺς παπύρους, οἵτινες παραδίδονται εἰς τὴν παπυρολογικὴν βιβλιογραφίαν ὡς «Πάπυρος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν» ὕπ' ἀριθ. 2780, 2781, 2782 καὶ 2783 (Α.Β.Γ.Δ.) καὶ ἐνισχύει οὕτω σημαντικῶς τὴν ἱσχνὴν μέχρι τοῦδε Ἑλληνικὴν συμβολὴν εἰς τὴν παπυρολογικὴν ἔρευναν.

Οἱ τέσσαρες νέοι πάπυροι παρουσιάζονται διὰ δέκα φωτογραφικῶν πινάκων, ὧν οἱ ὕπ' ἀριθ. 1—2 παρουσιάζουν τὰς στήλας I καὶ II τῆς (προσθίας) ὄψεως τοῦ παπύρου Α ἐκ στίχων ἀντιστοίχως 22 καὶ 17, οἱ ἀριθ. 3—6 τὰς στήλας I, II, III τῆς ὄψεως τοῦ παπύρου Β ἐκ στίχων 19, 16, 18 καὶ 20, ὁ ὕπ' ἀριθ. 7 πῖναξ τὰς στήλας 1 καὶ II τῆς ὀπίσθεν τοῦ παπύρου Β. ἐκ στίχων 13—τῶν στηλῶν II, II καὶ III τῆς ὀπίσθεν τοῦ αὐτοῦ

παπύρου μη δημοσιευομένων εις την παρούσαν έργασίαν,—ὁ ὑπ' ἀριθ. 9 πίναξ τὸν πάπυρον Γ ἔξ 9 στίχων καὶ ὁ ὑπ' ἀρ. 10 τὸν πάπυρον Δ ἔκ στίχων 15.

Ἡ περιγραφή ἀκολουθοῦσα τὸ περιεχόμενον τῶν παπύρων διακρίνεται εἰς τέσσαρα τμήματα.

Εἰς τὸ πρῶτον τμήμα περιλαμβάνεται ἡ περιγραφή τοῦ κειμένου τῆς παλιμψήστου ὄψεως τῶν παπύρων Α καὶ Β, (πίνακες 1—6). Οἱ δύο οὔτοι πάπυροι προέρχονται ἐκ τῆς πόλεως Fayûm, ἐγράφησαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 3ου αἰ. π. Χ. καὶ φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦν διαχωρισθέντα τμήματα τοῦ ἀγίου παπύρου. Ὁ συγγραφεὺς προτάσσει τετρασέλιδον εἰσαγωγὴν μὲ πλήρη καὶ ἐμβριθεὴ ἀνάλυσιν τῶν στοιχείων τῶν παπύρων τούτων ἐν σχέσει πρὸς τὴν μορφήν καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν καθὼς καὶ διὰ τὴν χρονολόγησιν συσχετίσιν καὶ ἐκτίμησιν των, ἀκολουθῶς παραθέτει ἕκαστον φωτογραφικὸν πίνακα κατὰ σειρὰν, ἀκολουθούμενον ὑπὸ μεταγραφῆς τοῦ κειμένου του καὶ σχολίων ἐρμηνευτικῶν τοῦ περιεχομένου πλουσίων καὶ θεμελιωμένων στερεῶς ἐπὶ τῆς βιβλιογραφίας παπυρολογικῆς τε καὶ φιλολογικῆς γενικώτερον.

Ἡ ὄψις (recto) τῶν δύο παπύρων Α καὶ Β περιέχει ἱατρικὰς συνταγὰς, γραφείσας διὰ διαφόρων χειρῶν. Ἐνταῦθα διὰ πρώτην φοράν γίνεται μνεῖα τοῦ περιφήμου Κῶου ἱατροῦ Πραξαγόρα ἐν ἀδεσπότοις παπύροις, τὸ πρῶτον δ' ἐπίσης ἀπαντῶνται ἐνταῦθα οἱ ἱατροφαρμακοποιοὶ Μνάσων καὶ Εὐήδος. Ὁμοίως διὰ τῶν στοιχείων τοῦ παπύρου τούτου ὁ κ. Τσουκαλᾶς ἐπικυροῖ τὴν ἐιδικὴν σημασίαν τῆς λέξεως ἀρετῆ ὡς ἐμπλάστρου καὶ προβαίνει ἐπὶ τῇ βάσει τῆς νέας ταύτης ἐξακριβώσεως εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ στίχου «ἀρεστὴ πρὸς λεπτὰ ρεύματα καὶ ἑλκώματα» ἐν P. Oxy. VIII 1088, στήλ. I στίχ. 8, ὅστινος ἡ ἔκφορὰ δὲν ἱκανοποιεῖ ἀρχήθεν τὸν σπουδαῖον παπυρολόγον Α. Hunt, εἰς «ἀρετὴ πρὸς λεπτὰ ρεύματα κλπ.», ἥτοι ἐμπλαστον. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐιδικὴ αὕτη σημασία τῆς λέξεως ἀρετὴ μόνον ἐσχάτως ἀνεκαλύφθη καὶ ἀνεγράφη εἰς τὴν τελευταίαν ἔκδοσιν τοῦ Λεξικοῦ Lidell - Scott - Jones εὐρεθεῖσα εἰς τὸν ἱατρικὸν ποιητὴν Ἄνδρόμαχον παρὰ τῷ Γαληνῷ.

Εἰς τὰ πλούσια σχόλια ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι πλείσται ὀξεῖαι παρατηρήσεις τοῦ συγγραφέως διὰ τὰ φαρμακευτικὰ ὕλικά, τὰ φυτὰ, τὰ πρόσωπα καὶ τὰς λέξεις. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι μέχρι σήμερον εἶχον εὐρεθῆ καὶ ἄλλαι ἱατρικαὶ συνταγαὶ τῆς ῥωμαϊκῆς κυρίως ἐποχῆς, νῦν ὁμως διὰ πρώτην φοράν ἀνευρίσκειται συλλογὴ ἄρτια καὶ ἀκεραία ἱατροφαρμακευτικῶν συνταγῶν τῶσον παλαιῶν, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ συμβάλουν εἰς τὴν διαλεύκανσιν τῆς θέσεως τῆς ἑλληνικῆς ἱατρικῆς ἐν Αἰγύπτῳ. Ὑπάρχει δηλαδὴ μερὶς ἐπιστημῶν ὑποστηριζόντων ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἱατρικὴ τελεῖ ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον ἐπίδρασιν τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης τῶν Αἰγυπτίων. Ἐκ τῶν ἱατρικῶν συνταγῶν τῶν νῦν δημοσιευομένων, εἰς ἃς ἀναγράφεται ὁ εὐρετῆς τῆς συνθέσεως, αἱ φαρμακευτικαὶ οὐσίαι, φυτικά καὶ ὀρυκτὰ καὶ αἱ ἀναγκαῖαι δόσεις, προκόπτει ὅτι ὄλαι αἱ μνημονευόμεναι ὄλαι εἶναι ἑλληνικαί. Ἐπίσης ὁ συγγραφεὺς παρατηρεῖ ὅτι ὄχι μόνον δὲν υλοθετήθησαν ὄροι αἰγυπιακοὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱατρικὴν, ἀλλὰ τούναντιον καὶ οἱ Κόπται καὶ οἱ Ἄραβες καὶ οἱ Πέρσαι καὶ ὁ Μουσουμανικὸς κόσμος ὀλόκληρος τὴν ἱατρικὴν των ἐπιστήμην ἐστήριξαν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἱατρικῆς καὶ τὸν Ἰπποκράτη καὶ τὸν Γαληνὸν ἔθεσαν εἰς τὴν βᾶσιν τῆς ἱατρικῆς των καὶ τὸν Διοσκορίδην εἰς τὴν βᾶσιν τῆς Φαρμακολογίας των. Οὕτω ὁ συγγραφεὺς ἐνισχύει τὴν ἐπὶ τῶν σχετικῶν ἀμφισβητήσεων θέσιν τῆς C. Preaux, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες ἐγκατασταθέντες εἰς Αἴγυπτον ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν πλήρη τὸν ἱατρικὸν των ἐπιστημονικὸν ὄπλισμόν, ὁ ὁποῖος οὐδόλως ὑπέστη μεταβολὰς κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν αἰώνων, ὡς ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν τὸ ἰδικὸν των δίκαιον, τὰ συμβολαιογραφεία των καὶ τοὺς συγγραφεῖς των, τοὺς ὁποῖους ἀνεγίνωσκον εἰς τὰ σχολεία των. Ἐπίσης ἡ γλώσσά των δὲν ὑπῆρξεν εὐαίσθητος εἰς τὰς αἰγυπτιακάς ἐπιδράσεις εἰς ὅλην τὴν κοινωνικὴν καὶ πνευματικὴν περιοχὴν οὔτε δὲ καὶ εἰς τὸν τομέα τῆς Θεραπευτικῆς ὁπέστη αὕτη ἐπίδρασιν τινα, διατηρήσασα γλωσσικὴν τεχνικὴν ἀκρίβειαν σταθεράν.

Εἰς τὸ δευτέρον τμήμα ἀνήκει τὸ κείμενον τῆς ράχως (verso) τῶν παπύρων Α (στήλη I καὶ II) καὶ Β (στήλη IV). Ἐκ τῆς ἀναλύσεως ὁ συγγραφεὺς συμπεραίνει ὅτι τὰ κείμενα ταῦτα ἀνάγονται εἰς τὰ μέσα τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος, ἀφορῶσι θέματα τῆς περιοχῆς τοῦ Ἀρσινοῦτου νομοῦ καὶ πιθανώτατα ὀνήκουσιν εἰς τὸ γνωστὸν Ἀρχεῖον τοῦ Ζήνωνος, γραφέντα ὑπ' αὐτοῦ ἢ ὑπὸ τοῦ γραφέως του. Ἀμφοτέρων τοῦ παπύρων τὰ κείμενα φαίνονται γραφέντα ὑπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χειρὸς.

Τὰ κείμενα ἀναφέρονται ἐν εἰδει «ὕπομνήματος» εἰς ἄτακτον ἐκτέλεσιν τῆς ὑπηρεσίας ὑπὸ φορολογικοῦ τινος ὑπαλλήλου καὶ παράβασιν διαταγῶν καὶ εἰς ἀνωμαλίας διαχειριστικὰς ὑπευθύνου δημοσίου λειτουργοῦ ἐν τῇ συντάξει τῶν φορολογικῶν καταστάσεων μὲ ἀποτέλεσμα κατάχρησιν 3.000 κεραμίων οἴνου. Σημειωτέον ὅτι διὰ πρῶτην ἡδὴ φοράν ἀνευρίσκονται «ὕπομνήματα» ἀναφερόμενα εἰς πράξεις διεκπεραιωθείσης ἡδὴ, τῶν λοιπῶν «ὕπομνημάτων» ἀναφερομένων εἰς πράξεις ἐκτελεστέας καὶ σχέδια ἐνεργειῶν διὰ τὸ μέλλον.

Εἰς τὰ σχόλια ὁ συγγραφεὺς διαφωτίζει πλήρως τὰ κείμενα διὰ τῆς ἐρμηνείας τοῦ διοικητικοῦ συστήματος καὶ διὰ τῆς ἀποσαφηνίσεως ὅλων τῶν ὄρων τῶν ἀπαντωμένων εἰς τὴν φρασεολογίαν τῶν παπυρικῶν κειμένων. Θὰ ἠδύνατό τις μόνον νὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἐνταῦθα τῆς ἀρτάβης τὸ σύμβολον θὰ ἀφορᾷ ὄχι τὸ μέτρον τῶν καρπῶν, ἀλλὰ ἀνάλογόν τι μέτρον ὄγκου εἰδικόν διὰ τὸ χόρτον, δεδομένου ὅτι ἐν Αἰγύπτῳ ὑπῆρχον πολλὰ εἶδη ἀρτάβης.

Εἰς τὸ τρίτον τμήμα ἀνήκει ὁ ἀγνώστου προελεύσεως πάπυρος Γ τοῦ 3ου π. Χ. αἰ., ὁ ὁποῖος περιέχει ἠθικὰ παραγγέλματα, «χρείας», ἤτοι ἀποφθέγματα ἀποδιδόμενα εἰς σοφοῦς τῆς ἀρχαιότητος καὶ διὰ τοῦτο χαρακτηρίζεται ὡς πῆξ π υ ρ ο ς σ χ ο λ ι κ ὁ ς. Μεταξὺ τῶν ἀποφθεγμάτων εἶναι καὶ τὰ: χ ρ ὀ ν ο υ φ ε ἰ δ ο υ (τοῦ Χίλωνος), θ ε ο ὄ ς σ έ β ο υ (τοῦ Σόλωνος), γ ο ν έ α ς α ἰ δ ο ὀ (τοῦ Σόλωνος), ν ὀ μ φ π ε ἰ θ ο υ (τοῦ Χίλωνος), ὄ ρ α τ ὀ μ έ λ λ ο ν (τοῦ Πιττακοῦ) κλπ.

Εἰς τὴν εισαγωγὴν ὁ συγγραφεὺς ἐξάγει τὸ γεγονός ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐγκατασταθέντες εἰς τὰς ἀγόνους ἐν Αἰγύπτῳ ἐκτάσεις τῆς ἐρήμου ὄχι μόνον μετέβαλον διὰ τῆς παροχετεύσεως τῶν ὑδάτων τοῦ Νείλου καὶ τῆς ἐπιμελείας των τὴν ὄψιν τῶν περιοχῶν, ἀλλὰ καὶ ὠργάνωσαν τὴν κοινωνικὴν ζωὴν των κατὰ τὸ πρότυπον τῆς πατρίδος των, ὥστε διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως κατῶρθωσαν νὰ μεταλαμπαδεύσουν τὸν Ἕλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τοὺς Ἰθαγενεῖς πληθυσμοὺς καὶ νὰ καταστήσουν τὴν Ἕλληνικὴν γλῶσσαν κοινὴν καὶ εἰς τὸ κράτος καὶ εἰς τοὺς ἰδιώτας οὐ μόνον κατὰ τοὺς Πτολεμαϊκοὺς χρόνους, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς Ρωμαϊκοὺς καὶ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ ἕνα αἰῶνα ἀκόμη μετὰ τὴν κατάρτησιν τῶν Ἀράβων. Ἐπίσης ὁ συγγραφεὺς δίδει πολλὰς πληροφορίας περὶ τῶν Ἑλληνιστικῶν σχολείων καὶ τῆς παιδείας ἐν Αἰγύπτῳ καὶ περὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως. Εἰς τὰ σχόλια δίδονται ἐξ ἴσου πληροφορίες γραμματικαὶ καὶ συσχετίσεις ἐνδιαφέρουσαι ἐν σχέσει πρὸς τὸ κείμενον τοῦ παπύρου.

Τὸ τέταρτον τμήμα περιλαμβάνει τὸν πάπυρον Δ, τὸν ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς κατῶρθωσε νὰ χρονολογήσῃ ἀκριβῶς ὡς γραφέντα τὴν 17 Σεπτεμβρίου 147 μ. Χ. Ὁ πάπυρος προέρχεται ἐξ Ὁξυρρύγχου καὶ τὸ κείμενον του περιλαμβάνει ὑπόμνημα δημοσίου τινὸς λειτουργοῦ πρὸς τὸν στρατηγὸν Ἀφροδείσιον τοῦ Ὁξυρρυγχίτου νομοῦ περὶ τῆς πιστῆς ἐκτελέσεως τῶν ὄρων διαθήκης τοῦ ἀποθανόντος Ἀρθώνιος, δι' ἧς οὗτος κατέλιπε τὸ ἦμισυ τῶν ὑπαρχόντων τοῖς τέκνοις αὐτοῦ. Ἡ κληρονομία ἐτέλει ὑπὸ τὴν «διακατοχὴν» γυναικὸς τινος, ἣτις ἐκαλεῖτο Θαῆσις.

Τὸν πάπυρον τοῦτον παραμορφωμένον ὄντα ἀποκατέστησεν ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ ὀρθὸν αὐτοῦ σχῆμα. Ἡ σημασία τοῦ κειμένου εἶναι μεγίστη, διότι ἐνταῦθα τὸ πρῶτον μνημονεύεται Ἀφροδείσιος στρατηγὸς τοῦ Ὁξυρρυγχίτου νομοῦ, τὸ ἔτος τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὁποίου δὲν μνημονεύεται εἰς τὸν ἠκρωτηριασμένον πάπυρον. Ὁ συγγραφεὺς ἐπέτυχεν διὰ συνδυασμοῦ διαφόρων πληροφοριῶν, ἃς ἠρύσθη κατὰ τὴν ἔρευναν τῶν περιλήψεων τῶν ἐγγράφων τῶν πρωτοκολλημένων εἰς τὴν «Βιβλιοθήκην ἐγκτήσεων»,—P. Oxy.

1725 στήλ. II στήλ. 18—21—να ἀποκαλύψη α') ὅτι τὸ ἐν τῷ παπύρῳ ἡμῶν ὑπόμνημα σχετίζεται πρὸς τὸ ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τῆς Βιβλιοθήκης ἐγκτήσεων πρωτοκολληθὲν εἰς τὸν P. Oxy. 1725 β') ὅτι τὸ ἔτος τῆς πρωτοκολλήσεως, ἐπομένως καὶ τῆς συντάξεώς του εἶναι τὸ δέκατον ἔτος βασιλείας τοῦ Ἀντωνίνου, ἡμέρα δὲ ἡ 20ῆ τοῦ μηνὸς Θῶθ, ἣτις ἀναγράφεται καὶ εἰς τὸν πάπυρον μας καὶ εἰς τὸν P. Oxy. 1725 καὶ γ') ὅτι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐστρατήγει εἰς τὸν Ὁξυρυγχίτην νομὸν ὁ ἄγνωστος μέχρι τοῦδε στρατηγὸς Ἀφροδείσιος, συμπληρωμένου οὕτω τοῦ καταλόγου τῶν στρατηγῶν τοῦ προμνημονευθέντος νομοῦ, ὅστις παρουσίαζε κενὸν καὶ εἰς τὴν χρονολογίαν ταύτην καὶ εἰς ἄλλα ἔτη.

Πλὴν τῆς σπουδαιότητος ταύτης προσφορᾶς ὁ συγγραφεὺς διαφωτίζει διὰ τοῦ παπύρου τούτου ἐν ταῖς ποικίλαις πλουσίαις παρατηρήσεσιν αὐτοῦ, ὅτι ὁ θεσμὸς τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου «bonorum possessio» = δ ι α κ α τ ο χ ή, ὅστις ἐφηρμόζετο ὑπὸ τοῦ πραίτωρος μόνον διὰ τοὺς Ρωμαίους πολίτας, ἐφηρμόζετο ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐπὶ μὴ Ρωμαίων πολιτῶν ἤδη καὶ πρὸ τοῦ 212, ὅτι ὑπὸ τοῦ Καρακάλλα ἐγένετο γενικὴ ἀπονομὴ τοῦ δικαίωματος τοῦ Ρωμαίου πολίτου καὶ εἰς τοὺς μὴ Ρωμαίους, τοῦτο δὲ παρὰ τοὺς ἰσχυρισμοὺς πολλῶν ἐδικῶν, ὅτι τὸ ἐπιχώριον δίκαιον εἶχε κατορθῶσει ἀνθιστάμενον νὰ ἐπιζήσῃ καὶ μετὰ τὸ 212 καὶ ναὶ μὲν εἶχεν ὑποστηρικθῆ ἢ ἀπομῆς ὅτι ὁ θεσμὸς τῆς διακατοχῆς ἴσχυε πρὸ τοῦ 212 καὶ διὰ τοὺς μὴ Ρωμαίους πολίτας ὑπὸ τοῦ Taubenschlag, στηριζομένου εἰς τὴν μαρτυρίαν δέκα παπύρων, ὁ κ. Τσουκαλᾶς ὁμως παρατηρεῖ ὅτι οἱ μὲν ὀκτὼ τῶν παπύρων τούτων εἶναι μεταγενέστεροι τοῦ 212, οἱ δὲ λοιποὶ δύο εἶναι μὲν προγενέστεροι τοῦ ἔτους τούτου, ἀλλὰ δὲν μνημονεύουν σαφῶς τὸν θεσμὸν τῆς διακατοχῆς, ἀλλὰ ἀπλῶς τοὺς ὄρους «ἐπικρατεῖν» καὶ «ἀντιλαμβάνεσθαι», οὓς ὀρθῶς βέβαια κατὰ διαίθεσιν ὁ Taubenschlag ἠρμήνευσεν ὡς σημαίνοντας τὴν διακατοχήν. Ὁ ὄρος διακατοχὴ νῦν τὸ πρῶτον μνημονευόμενος διὰ τὴν πρὸ τοῦ 212 περίοδον λύει τὸ ζήτημα ἀνεκδοιάστως.

Τῆς ἐκθέσεως τῆς ὕλης τοῦ βιβλίου προτάσσεται ἐκτενὴς βιβλιογραφία, ἐπιτάσσεται δὲ πίναξ ἀλφαβητικὸς προσώπων καὶ λέξεων.

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Τσουκαλᾶ λοιπόν, τὸ ὅποιον μαρτυρεῖ περὶ τῆς θαυμαστῆς εὐχερείας τοῦ συγγραφέως εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν παπύρων, περὶ τῆς πλήρους ἐνημερότητος αὐτοῦ εἰς τὴν παπυρολογικὴν βιβλιογραφίαν, περὶ τῆς Ικανότητός του νὰ κατανοῇ καὶ ἐρμηνεύῃ ὀρθῶς καὶ πλήρως τὸ περιεχόμενον τῶν παπύρων, φορολογικῶν καὶ μὴ, ἐπὶ τῇ βάσει ἀκριβοῦς γνώσεως τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἱστορίας τῆς Αἰγύπτου, ἐν ἣ καὶ ὁ ἴδιος ἀπὸ μακρῶν χρόνων ζῆ καὶ δρᾶ, προσκομίζει νέα στοιχεῖα εἰς τὴν παπυρολογικὴν ἔρευναν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν γνωστῶν, πρὸς ἀναθεώρησιν ἀπόψεων ἐσφαλμένων καὶ πρὸς στήριξιν νέων ἀντιλήψεων. Χαίρομεν διότι διὰ τοῦ ἔργου τούτου εἰσέρχεται εἰς τὸν στίβον τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογικῆς Ἐπιστήμης νέα κρατίστη δύναμις μὲ ἰσχυρὰν φιλολογικὴν καὶ παπυρολογικὴν συγκρότην.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

**

Bulletin analytique de bibliographie hellénique 1959, *Sciences humaines*, Col-
lection de l'Institut Français d'Athènes, Athènes 1961, σφ. 8 Μ σελ. 1—11, 141—
345 καὶ 459--606.

Τὸ ἀνωτέρω βιβλιογραφικὸν δελτίον τοῦ βιβλιογραφικοῦ ἔτους 1959 ἀποτελεῖ τὸν τόμον XX τῶν σχετικῶν ἐκδόσεων τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν. Εἰς τὰς σελίδας 1—11 τούτου καταχωρίζεται ὁ πίναξ τῶν περιεχομένων. Ταῦτα ἀνήκουν εἰς δύο κατηγορίας, I τῶν βιβλίων καὶ φυλλαδίων μὲ ὑποδιάρσεις 1) λογοτεχνία, 2) ἐπιστήμαι (θετικά), 3) Ἀνθρωπογνωστικά Ἐπιστήμαι, 4) σχολικὰ βιβλία καὶ 5) μεταφράσεις